

CENEVİZ KONSİLOS MEKTUPLARINA GÖRE 1660-1680 ARASINDA HOLLANDALI TÜCCARLARIN OSMANLI LİMANLARINDAKİ FAALİYETLERİ

Selim PARLAZ*

Öz

Osmanlı tarihi araştırmalarında Avrupa devletlerinin arşivlerinin önemi oldukça büyüktür. Bunlardan biri olan Cenova Devlet Arşivi'nde (Archivio di Stato di Genova) Osmanlı Devleti ile bilgi veren belge sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Bu belgelerden bazıları Osmanlı limanlarına ticarî ve siyasi ilişkiler bağlamında gelen Avrupalı Devletlerden biri olan Hollandalıları da ilgilendirmektedir. XVII. yüzyılın birinci çeyreğinde ilk ahidnâmeleri elde etmeleri ile başlayan Osmanlı-Hollanda ilişkileri daha sonraki dönemlerde artarak devam etmiştir. Özellikle İzmir ve İstanbul üzerinden yürüyen ticaret son derece önemlidir. İlişkiler ekonominin yansısıra siyasi ve askeri bağlamda da ilerleme kaydetmiştir. Özellikle bu durum, Girit Savaşı'nın devam ettiği bir dönemde Hollandalı tüccarların gemilerinin kiralanması sırasında daha net ve açıkça kendisini göstermiştir. Bu hususlar İzmir ve İstanbul gibi önemli Osmanlı merkezlerinde görev yapan Ceneviz Konsoloslarının mektuplarına da yansımıştır. Nitekim, XVII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da görev yapan Durazzo, Sinibaldo Fieschi, Agostino Spinola, Pompeo Giustiniani ile İzmir'de görev yapan Giovanni Luigi Gentile, Ottavio Doria, Garibaldi, Luigi Cartabono bunlardan bazılarıdır. Mezkur konsolosların ve elçilerin verdikleri bilgilere göre Girit Savaşı sırasında özellikle Hollandalı tüccarlar İstanbul ve İzmir limanlarını son derece aktif olarak kullanmaktadırlar. Nitekim, Gabatto, Bartogliati, Giorgio Bloma ve Isaach de Bois adlı Hollandalı tüccarların faaliyetleri bunu teyit etmektedir. Bu ticaret içerisinde özellikle Osmanlı limanlarına getirdikleri kalp sikkeler ve paralar ile kumaşlar son derece önemlidir. Ticarî faaliyetleri sırasında zaman zaman Garp Ocakları korsanlarından dolayı tehlikeler de yaşamaktadırlar. Bu nedenle Osmanlı limanlarına konvoylar halinde gelmeyi tercih etmektedirler. Ayrıca řu da belirtmeli ki Girit'in zabtı için Osmanlı ile Venedik arasında meydana gelen savaşlar Hollanda'nın İzmir'de odaklanan ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu gibi hususların sayısını arttırabilecek olsak da resmin bütününi aydınlatan bazı örnekler üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmamızın temel kaynağını Cenova Devlet Arşivi'ne ait konsolos mektupları ve raporları ile İngiliz Milli Arşivi'ndeki State Papers koleksiyonunda bulunan defterler teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, Hollanda, Ceneviz, İstanbul, İzmir*

* Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü/Denizli.
E-posta: sparlaz@pau.edu.tr. ORCID: 0000-0002-1636-5261
(Makale Gönderim Tarihi: 12.04.2020 - Makale Kabul Tarihi: 29.08.2020)

Abstract

**The Activities of Dutch Merchants in the Ottoman Ports in the 17th Century (1665-1680)
according to Genoese Consular Letters**

The significance of the archives of the European states in the study of Ottoman history is quite remarkable. The Genoese State Archives (Archivio di Stato di Genova) was among these archives which contain considerable amount of documents concerning to the Ottoman State. Some of these documents are about the Dutch, one of the European states that came to the Ottoman ports in the context of commercial and political relations. The Ottoman-Dutch relationship which started with the obtaining of capitulation in the first quarter of the 17th century continued increasingly in the subsequent periods. Especially the trade conducted through Izmir and Istanbul is highly important. The relationship had progressed in economic context along with the political and the military one. This situation was particularly evident during when Dutch merchant rented their ships out at a time of ongoing Cretan War. These issues were also reflected in the letters of the Genoese Consuls working in important Ottoman cities such as Izmir and Istanbul. Thus, Durazzo, Sinibaldo Fieschi, Pompeo Giustiniani, Agostino Spinola who worked in Istanbul along with Ottavio Doria, Giovanni Luigi Gentile, Garibaldo, Luigi Cartabono who worked in Izmir in the second half of the 17th century were among some of these consuls. According to the information given by the aforementioned consuls, especially the Dutch merchants used the ports of Istanbul and Izmir very actively during the Battle of Crete. In fact, the activities of Dutch merchants named Gabatto, Bartogliati, Giorgio Bloma and Isaach de Bois confirms this case. In this trade, especially the counterfeited coins and money as well as fabrics that they brought to the Ottoman ports were extremely important. Occasionally, during their commercial activities, they also encountered danger due to the pirates from the Garp Ocakları. Therefore they were preferred to arrive to the Ottoman ports as convoys. It should also be noted that the wars that took place between the Ottomans and Venice for the capture of Crete had a negative impact on the Dutch trade in Izmir. Although we can increase the number of such cases, an evaluation will be made on some examples that illuminate the entire picture. The main source of our study will be the Consular letters and reports belonging to the Genoa State Archive and the registers in the State Papers collection of the British National Archives.

Key Words: *Ottoman State, Dutch, Genoese, İstanbul, İzmir*

Giriş

Erken dönemden itibaren Venedik ve Ceneviz kent devletleriyle başlayan ilişkiler sonraki dönemlerde Fransa, İngiltere ve Hollanda ile devam etmiştir. Osmanlıların ticaret yaptığı Avrupa devletlerine verdikleri kapitülasyonlar sınırlarını ve muhtevasını zamanla daha da genişletmiştir. Bu devletlerden biri de XVI. yüzyılda Doğu Akdeniz’de Fransız ve İngiliz bayrağıyla ticaret yapan Hollandalılardır. Bu dönemde Osmanlı sularında bağımsız olarak ticaret yapmaları mümkün olmasa da XVII. yüzyıldan itibaren bu durum değişmeye başlamıştır. Nitekim, Cenevizlilerin Sakız Adasındaki konsolosu Pietro Giustiniano’nun 1 Mart 1612 tarihinde merkez Cenova’ya gönderdiği mektupta Hollanda sefirinin¹ iki silahlı firkate ile Gelibolu’ya doğru geldiğini oradan da İstanbul’a

¹ Hans Theunissen bu konu ile ilgili olarak siyasi, dini ve ticari nedenlerden dolayı Hollanda’nın Osmanlı Devleti ile dostane ilişkiler kurmasına açıkça karşı olan Fransız ve Venedik elçileri ile Habsburg temsilcisinin, Hollandalı elçi Cornelis Haga’nın konumunu sarsmak için hiçbir masraftan kaçınmayarak Osmanlı yetkililerine hediyeler verdiğini belirtmiştir. Theunissen 2008, s.61.

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

Osmanlılarla antlaşma yapmak için gideceğini bu durumdan Fransızların, İngilizlerin² ve Venediklilerin hoşnut olmadığını ve Osmanlı hakimiyetinde bulunan bu denizlere girmelerini istemediklerini belirtmiştir³. Mezkûr tarihten itibaren kendi ahidnamelerini elde eden Hollandalılar, İngilizler gibi %3 oranında düşük bir gümrük vergisi ödeyerek Osmanlı limanlarını kullanmaya başlamışlar⁴, böylece ekonomik anlamda ticaret alanlarını genişletme imkânı bulmuşlardır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısı, Girit için Osmanlılar ile Venedikliler arasındaki uzun ve çetin mücadeleye sahne olmaktadır. Doğu Akdeniz’de bu mücadele devam ederken Avrupa’da da İngiliz ve Hollandalılar⁵ arasında 1665 yılında başlayan bir savaş cereyan etmektedir. Girit Savaşı’nda Fransızlar başta olmak üzere Papalık ve Malta devletleri Osmanlılara karşı Venediklilere destek vermektedir. İngiliz ve Hollandalılar da bir taraftan kendi mücadelelerine devam ederken diğer taraftan da Doğu Akdeniz’de cereyan eden olayları takip etmektedirler. Savaşın gelişimi ve sonuçları doğrudan Doğu Akdeniz üzerinde hakimiyet mücadelesini de ilgilendirmektedir. İngiliz ve Hollandalılar birbirlerine karşı üstünlük kurma mücadelesine ev sahipliği yapma noktasında Osmanlı limanlarının ve Doğu Akdeniz sularının ne kadar önemli ve hayati bir fonksiyona sahip olduğunu iyi bilmektedirler. Nitekim, Osmanlı toprakları, Avrupa kuvvetler dengesinde önemli bir rol oynamaktadır.

1. Ticarî Faaliyetler

Ceneviz Konsolos mektuplarına yansıdığına göre Fiamengo ya da Fiamminghe olarak ifade edilen Hollandalıların Osmanlı Devleti ile ticareti geniş ölçüde İzmir üzerinde yoğunlaşmıştı. Hollandalılar, XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı topraklarında kendi bayrakları altında ticaret yapma hakkını içeren ahidnâmeleri elde ettikten sonra onlarla ticarete başlamışlardı ve İzmir ticaretinde önemli bir konum elde etmişlerdi. İzmir ile yapılan ticaretin temeli ise kumaşa dayanıyordu. Mezkûr malın ticaretinde ise İngilizler ile rekabet halindeydiler⁶. İngiliz ve Fransız kumaşlarını Marsilya, Livorno, Cenova ve diğer Avrupa limanlarından Osmanlı limanlarına taşıyarak büyük kazançlar

² Kampman, Hollanda tacirlerine imtiyazlar başışlayan ve başlıca Osmanlı limanlarında konsolosluklar açma yetkisini veren bir ticaret antlaşmasını engellemek için İngiliz ve Fransız elçilerinin kurdukları tuzaklardan bahsederken Venediklilerle ilgili herhangi bir ifadede bulunmamaktadır. Oysa Sakız’daki Ceneviz konsolosu bu durumdan rahatsız olanlar içinde Venediklileri de saymaktadır. Kampman 1959, s.516.

³ “*posono venir detti fiandresi liberamenti di negociare, In tutti li paesi, del gran turcho, quali alli 27 di detto febraro, si sono imbarcati, con dua fregate armate, verso galipoli, e di la, mandar in Costantinopoli alla gran corte, con li centia andare a negociare et dar nova a colvi, che ha principiato, di trattare e tutti li ambasatori, che sono in detto loco cio é francesi englesi et veneciani, sono contrarsi et non voleno che detti francesi che vengono In questi mari haver Il negocio con questa faro fine pregar Il signor Iddio prosperita et felicitia*” Archivio di Stato di Genova, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 1 Mart 1612.

⁴ 1612 yılında Hollanda’ya verilen bu ahidnâme için bkz. Groot 1978, s. 233-246.

⁵ XVII. yüzyılın ikinci yarısında mezkûr devletler iki kez daha karşı karşıya gelmiştir. Birincisi 1652-1654 ikincisi de 1672-1674 yılları arasında vuku bulmuştur. Panzac 2018, s.159.

⁶ ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 20 Aralık 1676.

elde etmekteydiler. Hollandalılar, Livorno'dan yükledikleri londrine ya da londre adlı İngiliz kumaşlarını, kendi üretimleriymiş gibi İzmir'e getiriyorlardı⁷. Örneğin, 15 Mayıs 1670 tarihli mektuba göre Livorno gemileriyle beraber İngiliz kumaşı getiren bir Hollanda konvoyu İzmir'e ulaşmaktaydı. İzmir'den de aynı şekilde Hollandalı tüccarlar Livorno'ya mal taşımaktaydı. Nitekim İsabella adlı geminin kaptanı Hollandalı Giorgio Bloma 3 Ağustos 1667'de İzmir'den yola çıkmış ve 1 Eylül 1667 tarihinde Livorno'ya gelmişti⁸. Bu bağlamda Girit Savaşı Hollanda'nın Avrupa'nın en önemli sof üreticisi haline gelmesine ve onların tiftik ipliği talebinin öncelikle İzmir'den ihraç yoluyla karşılanması adına son decere önemlidir. Nitekim Hollandalılar Doğu Akdenizle ticaretinin merkezini Halep'ten İzmir'e taşımışlardır⁹.

Ceneviz elçilerinin mektuplarına yansıyan konulardan biri de Osmanlı topraklarında ilk Hollanda konsolosluğunun¹⁰ açıldığı yerlerden biri olan ve Asya kervan yollarının sona erdiği Halep'in İskenderun limanında Hollandalı tüccarların XVII. yüzyılın ilk yarısında olduğu gibi¹¹ ikinci yarısında da faaliyetlerine devam etmeleriydi. Onların yoğun bir şekilde müracaat ettiği bu limandan hareket eden Hollandalı tüccarlar başta İtalya limanları olmak üzere Avrupa'ya çeşitli malları taşımaktaydı. Nitekim, 15 Temmuz 1668'de iki Hollanda gemisi İskenderun'dan Livorno'ya doğru hareket etmiştir¹². Benzer şekilde 1670 yılının ekim ayında Hollandalı kaptan Andrea Struis yönetimindeki Signora Maria adlı sefine İskenderun'dan hareket ederek Tuzla ve Baf üzerinden Livorno'ya gitmiştir¹³.

Hollandalı tüccarların faaliyetleri güneyde sadece İskenderun ile sınırlı değildi. Mezkûr liman haricinde Trablusşam¹⁴ ve Kıbrıs limanları da Hollandalı tüccarlara ev sahipliği yapmaktaydı. Nitekim, Hollandalı Guglielmo Helt'in yönetimindeki Vittoria adlı gemi Trablusşam'dan hareket ederek Larnaka'ya ve Messina'ya da uğrayarak Livorno'ya geçmekteydi¹⁵.

Girit savaşı'nın sona ermesinden sonra da Hollanda gemileri Osmanlı limanlarını kullanmaya devam etmişlerdir. Nitekim, 18 Eylül 1670 tarihinde İzmir'den bir Hollanda

⁷ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 7 Aralık 1671.

⁸ The National Archives, State Papers (SP) 120/14, 1 Eylül 1667.

⁹ Kadı 2012, s.39.

¹⁰ Osmanlı topraklarında açılan ilk Hollanda konsoloslukları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Watjen 1909, s.110-112.

¹¹ Nitekim, 1624 yılında Ali ve Mustafa adlı iki mühtedi korsan İskenderun Limanı'na saldırmaya cesaret gösterdiklerinde limandaki sadece Fransız ve İngiliz gemilerine değil Hollanda sefinelerine de el koymuşlar ve şehri yağmalayıp gümrük binasını da yıkmışlardır. Gürkan 2018, s. 99.

¹² SP, 120/14, 15 Temmuz 1668.

¹³ SP, 120/14, 26 Ekim 1670.

¹⁴ XVII. yüzyılın önemli seyyahlarından Evliya da verdiği bilgilerle bunu teyit etmektedir. Nitekim 1672 yılında Trablusşam bölgesini ziyaret eden seyyah Hollandalıların, İngilizlerin ve Fransızların altı ayda bir limana uğradıklarını ve mezkûr limandan mal alıp götürdüklerini belirtmektedir. “*Beher sene ekâlîm i seb'adan bin pâre gemi gelir. Husûsân İngiliz ve Felemenk ve Fransa'dan gemiler gelir kim herbiri altışar ayda leb-ber-leb olup gider-ler.*”, Evliya Çelebi 2005, s.198.

¹⁵ SP, 120/14, 18 Eylül 1670.

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

konvoyu pamuk, baharat ve kül (cenere) olarak Livorno'ya doğru yola çıkmıştır¹⁶. Yine 4 Ocak 1672'de Hollandalı kaptan Cornelio Bacher yönetimindeki Sufana adlı gemi 4 gemiden mürekkep Rotterdam konvoyuyla birlikte 20 balya ipek¹⁷ vd. mallarla İzmir'den Livorno'ya doğru hareket etmiştir¹⁸. Benzer şekilde 11 Haziran 1674 tarihli konsolos Gentile'nin mektubunda bu tarihte İzmir'deki¹⁹ dört Hollanda gemisinden bahsedilmektedir²⁰.

Hollandalı tüccarlar Osmanlı limanlarında ticaret yaparken zaman zaman sıkıntılarla da uğraşmak zorunda kalmışlardır. Nitekim 12 Eylül 1675 tarihli İzmir konsolosu Gentile'nin raporuna göre Jean Francois Roboli ve Gio Van Ris adlı Hollandalı tüccarlar İzmir'de gerçekleştirdikleri ticari faaliyet nedeniyle davalık olmuştur. Buna göre mezkûr tüccarlar Ceneviz tüccarı Sinibaldo Fieschi'ye aldıkları ipek²¹ ve yün kumaşların parasını zamanında veremedikleri için borçlarını 10000, 9000, 9000 şeklinde 3 taksitte toplam 28.000 esedi guruşu ödemek zorunda kalmışlardır²². Bu örneğe rağmen Hollandalıların Ceneviz ile ilişkilerinin genelde dostluk üzerine kurulduğu bilinmektedir. Nitekim, İzmir'deki Konsolos Ottavio Doria'nın 22 Nisan 1667'de²³ ve 12 Haziran 1674 tarihli İzmir'deki Konsolos Giovanni Luigi Gentile'nin Cenova hükümetine gönderdiği mektuplarda İngiliz ve Hollanda konsoloslarının Cenevizlilere karşı samimi, içten davrandıkları belirtilmektedir²⁴.

Yukarıda anlatılanların aksine bazen de Osmanlı topraklarında Cenevizliler ile Hollandalılar arasında problemler de yaşanmıyor değildi. Bunun en önemli nedenlerinden biri daha fazla paranın taşınması konusunda birbirleriyle rekabet halinde olmalarıydı. Nitekim İzmir'deki Hollanda konsolosu Van Dam'ın yaptığı masraflar için Cenevizliler adına toplam 1000 adet İspanyol reali taşıyan bir Hollanda gemisine el koyması örneğinde bu durum kendisini açıkça göstermektedir. Olay, diğer konsoloslukların da haberdar olduğu bir zeminde ilerlediği için her iki devlet adına da itibar kaybına neden olan bir konuya dönüşmektedir. Bu nedenle iki devletin elçileri bir uzlaşma noktasında buluşmak üzere bir

¹⁶ SP, 120/14, 18 Eylül 1670.

¹⁷ XVII. yüzyılda Hollanda'da imalat sektörü oldukça gelişmiş durumda idi. Özellikle ithal edilen ipeğin dokunması süreci önemli ekonomik faaliyetler arasında yer almaktaydı. Bu nedenle Hollandalılar sadece Osmanlılardan değil İran üzerinden de ipek alımına ihtiyaç duymaktaydı. Uzun süreden beri Halep üzerinden Akdeniz yoluyla Amsterdam piyasasına sürülen İran ipeği hakkında bilgi sahibi idiler. Lüks tüketimine paralel olarak ipeğe olan talebin her geçen gün artması ve güney eyaletlerinden gelen sanatkâr ile tüccarların buradaki ipek endüstrisini geliştirmeleri İran ipeğine ilginin artmasının nedenleriydi. Kadı 1997, s.7, 10,11.

¹⁸ SP, 120/14, 4 Ocak 1672.

¹⁹ 1671 ve 1686 yılları arasında başta İzmir olmak üzere İstanbul, İskenderun ve İskenderiye'den Hollanda'ya hareket eden gemilerin isimleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Bulut 2001, s.213-214.

²⁰ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 11 Haziran 1674.

²¹ XVII. yüzyılda İzmir'in ipek ticaretindeki rolü ve önemi hakkında daha tafsilatlı bilgi için bkz. Ülker 1994, s.44-56.

²² ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2172, 12 Eylül 1675.

²³ “*Ho io altresì qui ricevute dimostrazioni molto cordiali dalla nazione Inglese et Olandese il console delle quali col seguito di esse rispettivamente molto numerose sono stati a visitarmi*”, ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 22 Nisan 1667.

²⁴ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 12 Haziran 1674.

araya gelmişlerdir. Spinola, görüşmelerin yarıda kesilme ihtimaline karşı endişeli olsa da olayın her iki tarafı memnun eden bir antlaşmayla neticelenmesi ile rahat bir nefes almıştır²⁵.

Mektuplara yansıyan konulardan biri de Hollandalıların Osmanlılara vermiş oldukları bazı taahhütleri gerçekleştiremedikleri zaman karşılaştıkları durumlarla ilgiliydi. Nitekim 1680 yılında Hollandalıların İstanbul'daki Elçisi Justinus Colyer (1667-1682) her birinin içinde 500 parça bulunan toplam 6000 İspanyol realini Osmanlılara ödemek zorunda kalmıştır. Mevcut olan borçlarına karşılık Karadeniz'de²⁶ bulunan evini satarak bunları ödeme konusunda da başarısız olmuştur. Hollandalıların bu dönemde sözlerinde duramamalarının en önemli nedenlerinden biri 1672-1678 yılları arasında meydana gelen Hollanda-Fransa savaşıdır. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere 1672'ye kadar birçok Hollanda gemisinin Osmanlı topraklarında görünmesine rağmen mezkûr yıllar arasında sayılarının oldukça azaldığı dikkat çekmektedir.

2. Para Ticareti

XVII. yüzyılda Fransız, İtalyan ve Hollandalı tüccarlar, Avrupa'da bastırdıkları küçük sikkeleri gemilere yükleyerek Akdeniz üzerinden Osmanlı piyasalarına getirdiler. Bunları aldıkları malların karşılığında ödeme aracı olarak kullandılar. İlerleyen zamanlarda bu sikkeleri Osmanlı tüccarlarına ve sarraflara satmaya başladılar. Gümüş içerikleri azaltılmış paralar Osmanlı piyasalarında oldukça fazla rağbet görüyordu. Bu durumun ortaya çıkmasında akçenin istikrarsızlığı ve parasal koşulların bozulmasının büyük payı vardı. Zamanla akçenin terk edilmesi ve Avrupa sikkelerinin daha fazla kullanılması ayrıca darphanelere gelen gümüşün azalması ile Osmanlı madenlerinin kapanmaya başlanması neticesinde piyasalarda özellikle küçük ölçekli günlük işlemlerde kullanılması amacıyla ortaya çıkan bir değişim aracına duyulan gereksinim bu paraların yayılmasını da beraberinde getirdi. Artık Avrupa'nın gümüş içeriği azaltılmış kalp sikkeleri bu ortamda kabul görmeye ve Osmanlı piyasalarını doldurmaya başladı.

Kalp sikke trafiğinin yoğunlaştığı yerlerden biri de İzmir şehriydi. Bir görüşe göre her yıl ortalama olarak mezkûr paralarla dolu 22 gemi limana ulaşmaktaydı. Nitekim, Ceneviz konsolosları bu duruma dikkat çekmektedirler. Hollandalı tüccarların limana sahte ve ayarı düşük paraları yoğun bir şekilde getirdiklerini belirtmektedirler. Osmanlı akçesi yerine özellikle İspanyol real'leri (il Reale da otto) ve Hollanda esedî gurusları piyasaya hâkim olmaktadır. Bu bağlamda uzun ve pahalı bir savaş olan Girit savaşı sırasında İzmir limanına giriş yapan Avrupa merkezli paraların miktarı oldukça fazlaydı. Örneğin, 3 Şubat 1668 tarihli Sinibaldo Fieschi'nin mektubuna göre Hollandalılar İzmir'e 500 İspanyol reali taşımaktadır²⁷.

²⁵ Pastine 1952, s.168-169.

²⁶ 1612'de ilk ahidnâmesini alan Hollandalılara Karadeniz limanlarında serbest ticaret hakkı verilmiş olsa da bu hakkı hiçbir zaman kullanmamışlardır. Mezkûr tarihten 19. yüzyıla kadar Karadeniz'e girebilen tek Hollanda gemisi Willom Adriaense adlı bir kaptanın Postillion isimli gemisidir ki bu da o sıralarda Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü noktada önemli bir liman kenti olan Kalas ya da bugünkü adıyla Galati'de bulunan Sadrazam Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa ile görüşmek üzere Hollanda elçisi Justinus Colyer'in götürülmesi işinde kullanıldığı için sağlanmış bir geçiş izni idi. (Temmuz 1674) Beydilli 1991, s.688.

²⁷ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 3 Şubat 1668.

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

Hollandalı tüccarlar Avrupa merkezli paraları sadece getirmekle kalmıyor, aynı zamanda Osmanlı topraklarından da bunları Avrupa ülkelerine taşıyorlardı. Özellikle İzmir üzerinden hareket eden konvoylar sayesinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Nitekim, 30 Mayıs 1665 tarihinde İzmir'den hareket eden iki konvoydan oluşan Hollanda gemileri bir milyon civarında İspanyol realini Avrupa'ya götürmekteydi²⁸. Benzer şekilde İzmir'den 1320 parça İspanyol reali Hollandalı kaptan Emerico yönetiminde Eletta Maria adlı gemi aracılığıyla Livorno'ya taşınmaktaydı²⁹.

Osmanlılar, uzun ve yorucu Girit Savaşı yüzünden kalp sikkeler konusunda herhangi bir adım atamıyordu. Devletin bir para reformu yapmak için gerekli mali kaynakları bulması kolay değildi. Yine de savaşın sonlarına doğru müdahale ederek Avrupa'dan gelen paraları yasaklamıştır. Nitekim 15 Nisan 1669 tarihli mektupta yeni sekizliklerin tanıtımı ve Fransız georgini ile Ceneviz giorginileri de dahil olmak üzere eski paraların Osmanlı topraklarına girişinin engellendiği belirtilmiştir³⁰. 23 Ağustos 1669 tarihli mektupta da Osmanlı topraklarında İspanyol reallerinin kullanımının yasak olduğu ifade edilmiştir³¹. 7 Ekim 1669 tarihli konsolos Ottavio Doria'nın yazdığı bir diğer mektuba göre de Osmanlı topraklarında tüm altın ya da gümüş paralar yani iyi ya da kötü bütün İspanyol realleri fark gözetilmeksizin kaldırılmıştır³². Devlet, tüm kalp sikkelerin darphanelere getirilerek düzgün standartlarda yeni sikkelere dönüştürülmesini istemektedir³³.

Girit Savaşı'nın bitişinden sonra da Hollandalı tüccarlar konvoylar halinde bu paraları getirmeye devam etmişlerdir³⁴. Ancak, Osmanlı idaresinin yukarıda belirtilen tedbirleri alması neticesinde onlar için eskisi gibi paraların alıcısını bulmak kolay olmamıştır. Örneğin, Sinibaldo Fieschi'nin 18 Şubat 1670 tarihli mektubunda Hollandalı tüccar Isaach de Bois'in 6 aydır İstanbul Galata'da elindeki 7000 realiyi piyasaya sürmeye çalıştığı belirtilmiştir³⁵. Ayrıca, Hollandalı tüccarların faaliyetlerine devam etmeleri onlarla ilgili şikayetlerin artmasına da neden olmuştur. Nitekim, Sinibaldo Fieschi 7 Aralık 1670 tarihli mektubunda Hollandalı tüccarların medini³⁶ adlı paraları şerifi ya da sultanî adlı paralar gibi her biri 3 akçe karşılığında Osmanlı topraklarına dahil ettiklerini ve bu durumun onlarla ilgili şikâyeti de beraberinde getirdiğini ifade etmiştir³⁷.

²⁸ SP, 120/1, 30 Mayıs 1665.

²⁹ SP, 120/14, 10 Eylül 1668.

³⁰ Bu hususta Konsolos Ottavio Doria bir zamanlar Ceneviz giorginilerinin 20 Osmanlı akçesine eşit kabul edildiğini oysa şimdi bir Ottavi'nin 8 akçeye tekabül ettiğini belirtmektedir. ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 15 Nisan 1669.

³¹ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 23 Ağustos 1669.

³² ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 7 Ekim 1669.

³³ Pamuk 2017, s.141-147.

³⁴ Örneğin, 28 Şubat 1670 tarihinde Amsterdam'dan İzmir'e hareket eden Hollandalı kaptan Micolò Kastemacher'in yönetimindeki Sette Frangente adlı geminin taşıdığı emtia arasında 2000 İspanyol reali de bulunmaktadır. SP, 120/14, 28 Şubat 1670.

³⁵ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 18 Şubat 1670.

³⁶ Medini, Osmanlı devrinde Mısır'da basılan gümüş paralara verilen isimdir. Ünal 2011, s. 453.

³⁷ “*et altre le suddette s'agiongie d'esser accusati di haver col Convoio Olandese anche introdotto medini, cioè para che vagliono tre aspri l'uno et anche seriffi o sia sultanini, che passano come ongari*”, ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 7 Aralık 1670.

3. Korsanlık ve Güvenlik Sorunları

İnsanlık tarihi kadar eski olan korsanlık faaliyetleri 16. yüzyılın ikinci yarısında artmaya başlamış ve yüzyılın son çeyreğinde zirvesine ulaşmıştır. Garp Ocakları için önemli bir mekân olan Kuzey Afrika haricinde Girit, Sakız, Eğriboz, Rodos, Kıbrıs vd. önemli Akdeniz adaları bu faaliyetlerin merkezinde yer almıştır. Osmanlı idarecilerinin uyarılarına rağmen İzmir ve İstanbul başta olmak üzere Osmanlı limanlarından hareket eden Hollandalı tüccarların ticaret gemilerine Kuzey Afrikalı korsanlar ve leventler tarafından yapılan saldırılar neticesinde zarara uğratılması ve korsanlar tarafından mallarına el konulması onlarla ciddi problemlere yol açmaktaydı. Garp ocakları korsanlarını asıl cezv eden unsur tüccarların taşıdıkları Batı Avrupa merkezli paralarıdır. Özellikle ganimet olarak Hollanda gümüş parasını yani esedi gurusunu³⁸ ve İspanyol realini ele geçirmek son derece önemliydi. Bunun nedeni ise Osmanlı gümrüklerinde bir İspanyol realinin 100 Osmanlı akçesine, bir Hollanda esedi kuruşunun³⁹ 90 Osmanlı akçesine eşit tutularak alınmasıydı⁴⁰. Nitekim, 25 Temmuz 1671 tarihinde İzmir'deki konsolos Giovanni Luigi Gentile, Pompeo Giustiniani'ye gönderdiği mektupta kaptanlığını DantBoii'nin yaptığı Hollanda konvoyunun kaptan Nicolo Ravano'ya Livorno'dan İzmir ve İstanbul'a 200 parça İspanyol reali taşıyan geminin Trablusgarb bölgesindeki korsanlar nedeniyle dikkatli olması gerektiğini belirtmektedir⁴¹.

Hollanda ticaret gemileri Osmanlı topraklarına birçok mal taşıdığı gibi onları alıp Akdeniz ve İtalya limanlarına da sevk etmektedir. Ancak bazen Cezayir ve Trablusgarb korsanları nedeniyle bu durum aksamalara neden olmaktadır. Örneğin, 29 Ocak 1667 tarihinde Cezayir sularında korsanlar⁴² Hollandalı Constanza adlı gemiye

³⁸ 1670'li yıllarda esedi gurusun yoğun bir şekilde Osmanlı pazarlarına girdiği ve Hollandalı tüccarın ödemelerinde kullandığına şahit olunmaktadır. Nitekim Galata'da yaşayan Felemenk tüccar Françoisko veled-i Diros'un Rize'de yaşayan Ali Reis ve ortağı Maden b. Derviş arasında gerçekleşen alışverişte Hollandalı tacir, Müslüman tacirlerin altı ay sonra Trabzon'dan getirecekleri 1091 kantar şimşir ağacının parasını peşin ödemiştir. Yapılan bu anlaşmaya ve Müslüman tüccarların aldıkları paralara baktığımızda Felemenk taciri ödemesini, 500 esedi gurusu, her biri 5 akçe değerinde 124 Frengî altın, 84 şerifi altın ve 1 esedi gurusla yapmıştır. Köse 2011, s.166-167. Özellikle 1674 yılından itibaren İzmir'e bol miktarda Hollanda esedi kuruşu akmaktadır. İngilizler bu nedenle Levant Company aracılığıyla Osmanlı limanlarına gelen İngiliz gemilerinin Osmanlı memurlarının huzurunda elçi ve konsolosları tarafından muayenesi tedbirini almıştır. Kütükoğlu 2013, s.61-62.

⁴⁰ “*che il doganiere prenda la moneta come corre nella Camera Imperiale, cioè il reale da otto per 100 aspri et il leone 90*” ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 14 Mayıs 1668. Oysa, Şevket Pamuk, 1668 yılında 1 İspanyol realinin 110, 1 Hollanda esedi gurusunun 100 Osmanlı akçesine eşit olduğunu belirtmektedir. Pamuk 2017, s.134.

⁴¹ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 25 Temmuz 1671.

⁴² Cezayir Garp ocakları korsanları bu tarihlerde Hollanda gemilerinin birçoğunu ele geçirmişlerdi. Sebebi ise Hollandalıların Cezayir ve Tunus'ta bulunan esir gemilerini satın almak için lazım gelen parayı vermek istememesiydi. Bu sebeplerden dolayı Hollandalılar elçi Colyer'i Edirne'ye göndermişler ve padişah IV. Mehmed ile yapılan görüşmeler neticesinde yapılan antlaşmayla Hollandalıların İstanbul, İzmir ve Halep'te ticaretleri kolaylaşma eğilimine girmişti. Yapılan bu antlaşmada Osmanlılar tarafından zapt edilen gemileri Hollandalı gemicilerin daha sonra satın almaya mecbur olmamaları maddesi kabul edilmemişti. Altınay 2011, s.173.

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

saldırmaktadır. Bu mücadele neticesinde gemi kaptanı ve 16 denizci hayatını kaybetmektedir⁴³. Benzer olaylara Trablusgarb korsanlarının da tevessül ettiği bilinmektedir. Nitekim, 21 Aralık 1669 tarihli Livorno'dan Venedik'e gönderilen mektuba göre İzmir'den ayrılan bazı Hollanda gemileri Venedik körfezi yakınlarında 6 adet Trablus gemisi ile birkaç saat mücadele etmek zorunda kalmaktadır ve ancak tarafların antlaşması neticesinde Hollandalılar Zante'ye geçebilmektedir⁴⁴. 25 Temmuz 1671 tarihli bir diğer mektupta da Trablusgarblıların şüpheli hareketlerinin tehlikeli hale gelebileceği ve 200 parça İspanyol realine kiralanan gemilerin oluşturduğu Rotterdam Konvoyu'nun İstanbul'a gelişi sırasında Trabluslular tehlikesi dolayısıyla Hollandalıların uyarıldığı belirtilmektedir⁴⁵. Bir başka örnekte de, İzmir'deki Luigi Gentile'nin 6 Şubat 1673 tarihli raporuna göre Osmanlı limanlarına doğru hareket etmek üzere olan Hollanda gemileri⁴⁶, yoluna çıkabilecek donanımlı ve güçlü iki Trablusgarb korsan gemisi⁴⁷ şüphesi nedeniyle İtalya'da beklemek zorunda kalmaktadır⁴⁸.

Özellikle Girit Savaşı sırasında İzmir'den hareket eden bazı Hollanda tüccar gemileri hedeflerine varma konusunda zorluklara maruz kalmaktaydı. Bu zorluğun tek nedeni de Garp Ocakları ile sınırlı değildi. Bu dönemde Hollandalıların savaş halinde olduğu İngilizler de gemilerine el koymaktaydı. Örneğin, 24 Ekim 1665'te İzmir'den hareket eden Hollandalı 2 ticaret gemisi İngilizler tarafından ele geçirilmekteydi⁴⁹. Benzer şekilde İngilizler⁵⁰ haricinde diğer Avrupalı devletler de Hollanda sefinelerine el koymaktaydı. 20 Şubat 1666 tarihinde İstanbul'dan hareket eden Hollandalı bir gemi kaptanının yönetimindeki S. Giovanni adlı sefine seyahati sırasında Venedik donanması tarafından zabt edilerek ülkelerine götürülmekteydi⁵¹. Venediklilerin bu davranışı Girit savaşı sırasında meydana gelen gemi ihtiyaçlarının karşılanması ile doğrudan ilişkilidir.

⁴³ SP, 120/1, 29 Ocak 1667.

⁴⁴ SP, 120/3, 21 Aralık 1669.

⁴⁵ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 25 Temmuz 1671.

⁴⁶ Akdeniz'de Hollandalılar zaman zaman korsan saldırılarına maruz kalsalar da onlara karşı başarılı olduğu mücadeleler de yaşanmıştır. Nitekim 1662 yılında Calabria'da üç büyük Trablusgarb kadirğasının 119 korsanı büyük bir Hollanda yelkenlisiyle yapmış olduğu mücadeleyi kaybetmiş ve korsanlar köle olarak yakalanıp Napoli'ye götürülmüşlerdir. Bono 2003, s.94-95.

⁴⁷ Hollandalılar, Trablus ve Cezayir garp ocakları korsanlarına karşı tedbirler almaya çalışmıştır. Bunlardan biri 1669 yılında Vandeglien yönetiminde 25 savaş gemisinden oluşan bir filonun Trablus ve diğer garp ocakları korsanlarına karşı Doğu Akdeniz ticaretinin güvenliğini sağlamak için Akdeniz'e açılmasıdır. Bu ise Hollandalı idarecilerin tüccarların güvenliği için bu bölgelere daha güçlü birlikleri göndermeye karar verdiklerinin bir göstergesidir. SP, 120/3, 6 Nisan 1669. Ancak alınan tedbirlere rağmen Cezayir korsanları Hollandalı tüccar gemilerine zarar vermeye devam etmektedir. Nitekim, 1669 yılının Haziran ayında kaptanlar Van Der Zain, Suvart ve Vanlier idaresinde 3 adet Hollanda tüccar sefinesi ülkesine giderken Cebelitarık boğazı yakınlarında Cezayir korsan gemileriyle karşılaşmıştır. Dalgalarla beraber korsanlarla da boğuşmak zorunda kalan Hollandalılardan 3'ü hayatını kaybetmiştir. SP, 120/3, 8 Haziran 1669.

⁴⁸ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 6 Şubat 1673.

⁴⁹ SP, 120/1, 24 Ekim 1665.

⁵⁰ Aynı olaylardan biri de 1672 yılında yaşanmıştır. 15 gemiden mürekkep İngiliz donanması İzmir'den Hollanda'ya giden bir konvoya zarar vermiştir. Bulut 2001, s.189.

⁵¹ SP, 120/1, 20 Şubat 1666.

Hollandalı tüccarlar Osmanlı limanlarına konvoylar halinde gelmeyi ve buralardan da Avrupa limanlarına aynı şekilde gitmeyi uzun bir süre devam ettirmişlerdir. Örneğin Konsolos Ottavio Doria'nın 7 Ocak 1670 tarihli mektubuna göre Floransalı tüccar Gio. Domenico Gavi'nin İzmir'den Livorno'ya gidişi sırasında bir Hollanda konvoyu da ona eşlik etmektedir⁵². Benzer şekilde 15 Mayıs 1670 tarihli mektuba göre İzmir'de Livorno gemileriyle beraber bir Hollanda konvoyu görülmektedir⁵³. 2 Haziran 1671 tarihli Giovanni Luiggi Gentile'nin raporunda da Hollanda sefinelerinin konvoylar halinde İzmir'den Livorno'ya gittikleri belirtilmektedir⁵⁴.

4. Gemicilik

Savaşın uzaması Venedikliler ve Osmanlılar'da gemi takviyesini ortaya çıkaran bir durumdur. Bu nedenle özellikle Hollanda gemileri bunu sağlayabilecek düzeyde idi. Girit Savaşı'nda Hollanda gemileri askeri anlamda önemli bir rol oynamaktaydı. Yüzyılın ikinci yarısında özellikle Girit savaşı sırasında Hollanda gemileri Osmanlılar tarafından İzmir ve İstanbul'da kiralanarak limanlarda toplanan asker, savaş malzemeleri ve erzak Kandiye'ye gönderilmekteydi⁵⁵. Nitekim, 25 Mayıs 1668 tarihli mektuba göre 14 Mayıs 1668'de top yüklü Hollandalılara ait iki savaş gemisi Osmanlı lojistiğini desteklemek amacıyla İzmir'e gelmiştir⁵⁶. Buna karşılık Hollanda gemileri de Girit savaşı sırasında diğer devletlerin gemilerini zabt etmekten geri durmamışlardır. Örneğin, 22 Nisan 1669 tarihinde Fransız Iacopo Murlan yönetimindeki İerusalem adlı gemi, İzmir'den Livorno'ya giderken bir Hollanda konvoyu tarafından ele geçirilmiştir. Hemen akabinde de Hollandalılar gemiyi içindeki mühimmatla beraber Osmanlılara yardım amacıyla Hanya'ya göndermişlerdir⁵⁷.

Osmanlıların kiraladığı Hollanda gemileri sadece savaş sefineleri ile sınırlı değildi. İstanbul ve İzmir başta olmak üzere burada oturan gayr-ı müslim Osmanlı tüccarı da Hollanda ticaret gemilerini⁵⁸ kiralama yolunu tutarlardı. Özellikle Yahudi ve Ermeni tacirler, Hollandalıların uyguladıkları düşük navlun yani taşıma ücretinden dolayı onların gemilerini tercih ederlerdi. Nitekim, 5 Nisan 1667 tarihinde İzmir'deki konsolos Luigi Gentile'den merkez Cenova'ya Cesare Gentile'ye yazılan mektupta Ermeni tüccar Deodato ve ortaklarının İzmir'de 13000 parça para karşılığında Monaco Dorato adlı bir

⁵² ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 7 Ocak 1670.

⁵³ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 15 Mayıs 1670.

⁵⁴ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2774A, 2 Haziran 1671.

⁵⁵ Adıyeke bu konuda Girit Savaşına hazırlık bağlamında elliden fazla Hollandalı ve İngiliz ticaret gemisinin kiralanarak limanlarda toplanan askerlerin Girit'e götürüldüğünü belirtmektedir. Adıyeke 2002, s.740. Ayrıca 1668 yılının Nisan ayında da İzmir'den Girit'teki Osmanlı ordusuna hububat nakli için bir Hollanda gemisinin kiralanması talep ediliyordu. Olnon 2003, s.655

⁵⁶ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 25 Mayıs 1668.

⁵⁷ SP, 120/14, 22 Nisan 1669.

⁵⁸ Bu kiralama isteklerinden biri de 1665 yılının ocak ayına ait olup Mısır beylerbeyinin arzuhali üzerine Mısır'a gitmek üzere İzmir'den Fransa, İngiltere ya da Hollanda ticaret gemilerinden birisinin kiralanması için İzmir Mollasına, yeniçeri serdarına ve eminine gönderilen hükümde geçmektedir. Alan 2008, s.106.

Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri

Hollanda ticaret gemisini Atina'ya mal taşımak üzere kiraladıkları belirtilmekteydi⁵⁹.

Girit Savaşı'nda Hollanda gemileri sadece Osmanlılara değil onlara karşı Venediklilere de yardımda bulunuyorlardı. Savaşın devam ettiği dönemde Venediklilerin artan askeri malzeme ihtiyacı nedeniyle birçok kez Hollanda gemilerinin mezkûr devlet tarafından kiralanarak kullanıldığı görülmekteydi⁶⁰. Nitekim, 17 Eylül 1666 tarihli mektuba göre Hollandalılar tarafından Venediklilere kiralanan Leonessa adlı gemi Venedik'ten hareket ederek Milo üzerinden Kandiye'ye gitmekteydi. Yedi gemiden oluşan Venedik filosunun bir sefinesi olarak Albay Restoro yönetimindeki gemide 100 asker ve 32 top bulunmaktaydı⁶¹. Ayrıca, 10 Mart 1668'de yaklaşık 3000 Venedik askeri savaş sırasında tarafsız devletler vasfında olan Hollanda ve İngiliz gemileriyle Kandiye'ye götürülecekti⁶². Benzer şekilde, 14 Temmuz 1668 tarihinde Venedikliler adına Zante'ye gelen bir Hollanda gemisi 1500 varil barut, top ve el bombaları taşımaktaydı⁶³. Yine 18 Ağustos 1668'de 5 adet Hollanda gemisinin Venedikliler için barut taşıdığı belirtilmekteydi⁶⁴.

Hollandalı tüccarların gemileri zaman zaman diğer devletlerin tacirlerine de ev sahipliği yapmaktaydı. Örneğin, 19 Ocak 1668'de İzmir'deki konsolos Ottavio Doria'nın gönderdiği mektuba göre Ceneviz tüccarlarından Brigene'nin Hollanda bayraklı gemisiyle Cenova'dan İzmir'e geldiği belirtilmekteydi⁶⁵. Benzer şekilde, 7 Aralık 1671 tarihli Luigi Gentile'nin mektubuna göre Floransalı tüccar Bonaventura Ambrogi Hollanda bayrağı altında⁶⁶ Livorno'dan İzmir'e gelmekteydi⁶⁷. İlerleyen zamanlarda da Hollandalı tüccarların ve elçilerin destekleriyle bu tür faaliyetler devam etmekteydi. Nitekim 6 Ağustos 1676 tarihli Spinola'nın Galata'dan Cenova'ya gönderdiği mektuba göre İstanbul'daki Hollanda elçisinin destekleri ve dostlukları sayesinde Anconalı Giacomo Brancalone Siena'lı Vincenzo Perfetti ve Floransa'lı Giovanni Sargioni ticari faaliyetlerini sürdürmekteydi⁶⁸.

⁵⁹ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 5 Nisan 1667.

⁶⁰ Girit savaşı sırasında Hollanda gemilerinin Venediklilere de yardım ettiğinin duyulması üzerine Levinus Warner adlı Hollandalı meşhur şarkiyatçı 1655'ten itibaren Osmanlı Devleti'nde daimî temsilcisi olarak kabul görmesine rağmen müşkül durumda kalmıştır. Nitekim bu hususun hemen akabinde 1663 yılında Hollanda tebaasından mezkûr ülkeye hareket üzere olan Castello de Ligorno adlı geminin kaptanı Jan Mazier yeni tayin edilen paşayı Cezayir yerine Tunus'a götürüp karaya çıkarmış ve paşanın malları ile hizmetkarlarını Cezayir'e götürmeyip Cenova'ya hareket ederek kendi menfaati için orada satmıştı. Warner bu durumdan mesul tutulsa da tazminat ödemedi sorun çözülmüştür. Warner bu olaydan sonra bir süre hapsedilmiş ve 1665'te hayatını kaybetmiştir. Erdbrink 1974, s.171.

⁶¹ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 17 Eylül 1666.

⁶² SP, 120/2, 10 Mart 1668.

⁶³ SP, 120/2, 14 Temmuz 1668.

⁶⁴ SP, 120/2, 18 Ağustos 1668.

⁶⁵ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 19 Ocak 1668.

⁶⁶ Bu dönemde tüccarlar, Osmanlılarla antlaşması olmayan veya onlarla savaş halinde olan ülkelerin tebası veya gittikleri limanda kendi konsoloslarının bulunmaması vs. nedenlerle Hollanda bayrağı altında ticaret yapmaktadır.

⁶⁷ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2703, 7 Aralık 1671.

⁶⁸ ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2172, 6 Ağustos 1676.

Yukarıda belirtilen devletler adına ev sahipliği yapan Hollandalılar için bu durum bazen problemlerin kaynağı da olabiliyordu. Nitekim, S. Anna adlı gemi M.co G. B. Fiesco yönetiminde Cenevizliler adına bir Hollanda bayrağıyla Osmanlı topraklarına giriş yapmış ve bu duruma Fransızlar tepki göstermiştir. Mezkûr devletin konsolosu dilekçe vererek Osmanlı yönetimine Fransızların haklarının çiğnendiğini belirtmiştir. Bu sırada gemideki bazı görevliler de yakalanmış ve Osmanlı kadısının huzurunda Fransız ve Hollanda konsolosları arasında büyüyen anlaşmazlık en sonunda Fransızların lehine çözülmüş ve Hollandalılar⁶⁹ bu gemi için yeni bir konsolosluk ödemesi yapmak zorunda kalmışlardır⁷⁰.

Konsolos mektuplarının ana konularından biri de Hollandalı elçilerin Osmanlı topraklarında başından geçenlerle ilgilidir. Örneğin, Sinibaldo Fieschi'nin 22 Eylül 1670 tarihli mektubuna göre mezkûr dönemde maiyetiyle birlikte İzmir'e gelen Hollandalı konsolos Jacob Van Dam, Demirkapı yakınlarında atlı hırsızların saldırısına uğrayarak soyulmuştur. Ayrıca bu saldırı sırasında konsolosun yeğeni de yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir⁷¹.

Ceneviz konsolos mektuplarına göre, İstanbul'daki Hollandalıların kent yaşamını etkileyen olgulardan biri de salgınlardı. İstanbul'a salgınlar özellikle de veba, Mısır İskenderiye üzerinden gemilerle giriş yapmaktaydı. İstanbul'un ticaret güzergahı aynı zamanda vebanın da kol gezdiği güzergahtı⁷². 1671 yılına gelindiğinde İstanbul'da vebanın etkisini her geçen gün arttırdığı görülmekteydi. Bu durum İstanbul'daki Hollanda konsolosluğunda çalışanları da doğrudan etkilemekteydi. Nitekim, 10 Mayıs 1671 tarihli mektuba göre Hollanda konsolosluğundaki görüşmeler askıya alınarak ileri bir tarihe ertelenmekteydi⁷³.

Sonuç

Ceneviz Konsolos mektuplarının içerdiği bilgilere göre Osmanlı topraklarının en önemli misafirlerinden birinin Hollandalılar olduğu dikkat çekmektedir. Bu misafirlik

⁶⁹ Hollandalılar sahneye çıkmadan önce Fransızlarla İngilizler arasında bazı Akdeniz devletlerinin Osmanlı ile ticaretinde kimin himayesi altında olacakları konusunda rekabet yaşanmıştır. Mezkur örnekte sorunun Hollandalılar aleyhine çözülmesi Fransızlara verilen ahidnâmelerle alakalı bir durumdur. Aynı zamanda Hollandalı tüccarlar Osmanlı topraklarında Fransız ya da İngiliz bayraklarını kullanarak konsolosluk ücretlerini ödemek istemiyorlardı. Nitekim, Warner sorunun çözülmesi için Osmanlılar tarafından Halep kadısına bir emir gönderilmesini talep ediyordu.. Bulut 2008, s.272.

⁷⁰ Pastine 1952, s.55.

⁷¹ “*Di nuovo é arrivato di Smirne il Console fiamengo con molti de suoi nattionale per via di terra, et in vicinanza di Demir Capii sono stato assaliti da ladri spogliati di cavalli et d'ogni havere e malamente feriti dalle quali il nepote del console é stato morto vicino a costantinopoli*”, ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 22 Eylül 1670.

⁷² Varlık 2017, s.173

⁷³ “*In questa citta é una influenza grandissima di varole acompagnato da qualche cosi di peste, che ogni giorno piu si fa sentire come é seguito nella casa dell'ambasciator di Francia e Residente d'Olanda che caggiona qualche retirezza nel converzare*” ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 10 Mayıs 1671.

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

İstanbul ve İzmir başta olmak üzere önemli Osmanlı topraklarında ve liman kentlerinde toplanmaktadır. Hem Girit Savaşı sırasında hem de mücadelenin akabinde Hollandalıların faaliyetlerini yürütmeye çalıştıkları görülmektedir. Savaş ortamında menfaatleri doğrultusunda tarafsız bir devlet olsa da bazen Osmanlılara bazen de Avrupalı devletlere yardımları sözkonusu olmaktadır. Osmanlılar ile aralarındaki ilişkilerin Kuzey Afrika ve Akdeniz’de korsanlık ve ticareti düzenleme yönünde geliştiği görülmektedir. Onların bu tutumları Ceneviz konsolos mektuplarına ve raporlarına da doğrudan yansımaktadır.

Konsolos mektuplarının verdiği bilgilerden hareketle Hollandalıların Osmanlılarla ilişkilerinde işin ticari boyutuna daha fazla önem verdikleri noktasında ipucular yakalamaktayız. Özellikle İzmir ve İstanbul üzerinden yürütmeye çalıştıkları ticaret dönemin Avrupalı devletleri ile rekabeti de beraberinde getirmektedir. Girit Savaşı İzmir üzerinde yoğunlaşan ekonomik faaliyetlerini menfi anlamda etkilese de savaş sonrasında bu durumu iyileştirme adına ticaretlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. İzmir ve İstanbul haricinde İskenderun ve Kıbrıs limanları da Hollandalılar için önemli merkezler arasında görülmektedir.

Konsolos mektupları Hollandalıların ticari faaliyetleri üzerine odaklansa da aynı zamanda bu etkinlikleri sırasında meydana gelen problemlere de temas etmiştir. Hollandalı tüccarların ticari anlaşmazlıklardan dolayı davalık olmaları ve Osmanlı topraklarında görev yapan temsilcilerinin de yapmak zorunda kaldıkları ödemelerden dolayı yaşadıkları sıkıntılar belgelerde kendisine yer bulmuştur. Ayrıca salgın hastalık vs. gibi olaylara da maruz kaldıkları görülmüştür. Bununla beraber elçi ve konsolosların başından geçenlerle ilgili bilgilerin yanısıra diplomatik fonksiyonları ile diğer devletlerle ve Osmanlılarla ilişkileri hakkında siyasi bilgilere de değinilmiştir. İzmir ve İstanbul’da bulunan Ceneviz elçi ve konsolosları mektupları aracılığıyla Osmanlılarla diğer İngiliz, Venedik, Fransa konsolosları ile Hollanda konsolosluğu arasındaki ilişkileri de dikkatli bir şekilde takip ettikleri görülmüştür. İkili ilişkiler noktasında özellikle Hollandalı elçi ve tüccarların üzerinde durdukları en önemli konuların Osmanlı topraklarında özellikle liman kentlerinde odaklanan ticaretin sürdürülebilmesi olduğu çok net bir şekilde ortaya konmuştur.

Yukarıda ortaya konulan bilgilerden ulaşılan önemli bir sonuç da Hollandalı gemicilerin Girit Savaşı’nda oldukça aktif olmalarına karşılık 1672-1678 yılları arasında bu durumun tersine dönmesidir. Nitekim Girit Savaşı’nda doğrudan mücadelenin içinde olmayan tarafsız pozisyonundaki Hollandalılar hem Osmanlılara hem de Venediklilere yardımda bulunmaktan imtina etmemektedir. Ancak ilerleyen zamanlarda patlak veren Hollanda-Fransa savaşından dolayı meydana gelen gemi ihtiyacından dolayı tedbirli davranmak zorunda kalmaktadırlar. Bir savaşın içinde olmakla dolaylı olarak bulunmak arasındaki şartın bu bağlamda son derece belirleyici olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

a. Cenova Devlet Arşivi Archivio di Stato di Genova (ASG)

- ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 1 Mart 1612.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 20 Aralık 1676.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 7 Aralık 1671.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 15 Nisan 1669.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 23 Ağustos 1669.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 7 Ekim 1669.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 25 Temmuz 1671.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 6 Şubat 1673.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 7 Ocak 1670.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 12 Haziran 1674.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 19 Ocak 1668.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2703, 7 Aralık 1671.
Mazzo 2171
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 3 Şubat 1668.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 18 Şubat 1670.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 7 Aralık 1670.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 25 Mayıs 1668.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 17 Eylül 1666.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 5 Nisan 1667.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 14 Mayıs 1668.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 25 Temmuz 1671.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 11 Haziran 1674.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 15 Mayıs 1670.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 22 Nisan 1667.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 22 Eylül 1670.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 10 Mayıs 1671.
Mazzo 2172
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2172, 12 Eylül 1675.
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2172, 6 Ağustos 1676.
Mazzo 2774A
ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2774A, 2 Haziran 1671.

b. İngiliz Arşivleri

The National Archives, State Papers (SP)

*Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların
Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri*

- SP, 120/1, 30 Mayıs 1665.
SP, 120/1, 24 Ekim 1665.
SP, 120/1, 20 Şubat 1666.
SP, 120/1, 29 Ocak 1667.
SP, 120/2, 10 Mart 1668.
SP, 120/2, 14 Temmuz 1668.
SP, 120/2, 18 Ağustos 1668.
SP, 120/3, 6 Nisan 1669.
SP, 120/3, 8 Haziran 1669.
SP, 120/3, 21 Aralık 1669.
SP, 120/14, 1 Eylül 1667.
SP, 120/14, 15 Temmuz 1668.
SP, 120/14, 10 Eylül 1668.
SP, 120/14, 22 Nisan 1669.
SP, 120/14, 28 Şubat 1670.
SP, 120/14, 18 Eylül 1670.
SP, 120/14, 26 Ekim 1670.
SP, 120/14, 4 Ocak 1672.

2. Araştırma-İnceleme Eserler

- Adıyeke 2002 Nuri Adıyeke, “Girit Savaşları ve Birleşik Hıristiyan Orduları”, *Türkler*, C. 9, Ankara, s.738-745.
- Alan 2008 Ercan Alan, *95 Numaralı Mühimme Defteri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Altınay 2011 Ahmet Refik Altınay, *Köprülülük*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Beydilli 1991 Kemal Beydilli, “Karadeniz’in Kapalılığı Karşısında Avrupa Küçük Devletleri ve Miri Ticâret Teşebbüsü”, *Belleten*, 55/214, Ankara, s. 687-755.
- Bono 2003 Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, Çev. Betül Parlak, İstanbul.
- Bulut 2001 Mehmet Bulut, *Ottoman-Dutch economic relations in the early modern period 1571-1699*, Hollanda.
- Bulut 2008 Mehmet Bulut, “The Ottoman Approach to the Western Europeans in the Levant during the Early Modern Period”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 44, No.2, s.259-274.
- Erdbrink 1974 Gerard Erdbrink, “Onyedinci Asırda Osmanlı-Hollanda Münâsebetlerine Bir Bakış”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.2-3, İstanbul, s.159-180.
- Evliya Çelebi 2005 *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* Cilt. 9, (Haz: Y. Dağlı, S. A. Kahraman, R. Dankoff), İstanbul.

- Groot 1978 A. H. De Groot, *The Ottoman Empire and The Dutch Republic: A History of the Earliest Diplomatic Relations, 1610-1630*, Leiden/İstanbul.
- Gürkan 2018 Emrah Safa Gürkan, *Sultanın Korsanları*, Kronik Yayınları, İstanbul.
- Kadı 1997 İsmail Hakkı Kadı, *Arşiv Belgelerine Göre 18. Y.y'da Osmanlı-Hollanda İktisadî Münasebetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kadı 2012 İsmail Hakkı Kadı, “Erken Modern Dönemde Hollanda'nın Levant İle Ticareti”, *Sultanlar, Tüccarlar, Ressamlar*, İstanbul, s.37-45.
- Kampman 1959 A. A. Kampman, “17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Hollandalılar”, *Bellekten*, 23/91, Ankara, s.513-523.
- Köse 2011 Metin Ziya Köse, “Yeniçağda Akdeniz ve Avrupa Tarihi Kaynağı Olarak Galata Şerriyye Sicilleri”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. Haydar Çoruh, M. Yaşar Ertaş, M. Ziya Köse, İstanbul, s.151-173.
- Kütükoğlu 2013 Mübahat S. Kütükoğlu, *Balta Limanı'na Giden Yol Osmanlı-İngiliz İktisadî Münâsebetleri (1580-1850)*, Ankara.
- Olnon 2003 Merlijn Olnon, “A Most Agreeable and Pleasant Creature? Merzifonlu Kara Mustafa Paşa In The Correspondence of Justinus Colyer (1668-1682)”, *Oriente Moderno*, 83/3, s.649-669.
- Pamuk 2017 Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul.
- Panzac 2018 Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Çev. Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, İstanbul.
- Pastine 1952 Onorato Pastine, “Genova e L'impero Ottomano Nel Secolo XVII”, *Atti Della Societa Ligure Di Storia Patria*, Volume LXXIII, s.1-187.
- Theunissen 2008 Hans Theunissen, “Dostluğun Bedeli: 1612-1617 Yıllarında Hollanda ile Osmanlı Devleti Arasındaki Resmi İlişkilerin Oluşmasında Hediye'nin Rolü”, *Kebikeç*, 25, s.51-66.
- Ülker 1994 Necmi Ülker, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda İzmir Şehri Tarihi I-Ticaret Tarihi Araştırmaları*, İzmir.
- Ünal 2011 Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul.
- Varlık 2017 Nükhet Varlık, *Akdeniz Dünyasında ve Osmanlılarda Veba 1347-1600*, Çev. Hazal Yalın, İstanbul.
- Watjen 1909 Hermann Watjen, *Die Niederlander Im Mittelmeergebiet Zur Zeit Ihrer Höchsten Machtstellung*, Berlin.

EKLER

EK 1 İstanbul'daki Ceneviz temsilcisi Sinibaldo Fieshi'nin Hollanda konvoylarının Osmanlı topraklarına getirdikleri paralarla ve onlarla ilgili şikayetleri içeren mektubu (ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 7 Aralık 1670)

con fenne non si satiano mai di Ladare La Città di Genova. Et bisto
li Laometta in francese, et che così dettore, che fuesse et l'altre metta
in Italiano, hauendone pregato, et in quel giorno si uedere il vecchio
antoro due metamorfosi grand, una di Nedoro il Eccidente di
Genova ben oricuto, et stimato d'altro successore, l'altre in vedere
che hauendo Li Padri Redulti inuitato il nuovo antoro alla loro chiesa,
et indurlo a guardare il p.^{mo} bacio dell'euangelo, quale rifiuto
non illo il p.^{mo} bacio, ma anche l'istesso euangelo, e pace, che per ciò il
vecchio con l'istessi Padri si sono proibiti, che fa pregiudicio al detto
et alla maestà di suo Re, ma l'altro poco si curano simili ciancie,
et si fa conoscere molto spiritoso et insieme spirituale
Pretanto siamo euangeliisti, et che vogliono far pagare i caracci al
Drogamani e seruitori, e tutti siamo uniti, et far osservare le capitul.
Et attendomi di nuovo stato auulato, che si fanno continue querela
contro la nostra nazione, et stampatori di moneta false, et che
sud. d'apiongia d'esser accusati diauer d'offensio d'landeta ande
introdutto medini, cio' avara, che valgono exa d'pri. Uno, et anche
seriti, o sia Sultanini, che passano come Byari. queste sono relationi
date, et diuerse bande, etiam da Ministri de Principi. Et stando
si lamentano, Li venetiani s'indono, Li francesi si scutano, con
dira che sono monete fatte a Genova, che per ciò ho stimato expediente
di far un memorialis al Gran Nittiro, et il qual si potrà conoscere
l'integrità, et ingenuità de' Genovesi, oltre che uiscendomi
l'intento, spero che si potrà non solo giustificare la nazione,
ma anche si potrà cauare la spesa della Residenza, et altro scato
(Alla persona, che mi farà ottenere l'intento ho promesso un regalo
di consideratione) et tenore di quello il seguente.
Ecc. mo. res.
Quando nell'Imperiali Capitulati. di dichiarato che qualche voglia serca di moneta
goveranno Li Genovesi, non possino esser auulata ne confiscata. Ines
conformità

EK 2 Sinibaldo Fieschi'nin İstanbul'daki vebadan dolayı Hollanda konsolosluğunda çalışanların etkilendiği ve görüşmelerin ertelenmesiyle ilgili ifadeleri içeren mektubu (ASG, Archivio Segreto, Mazzo 2171, 10 Mayıs 1671)

*Il Sig. Ablegato di Polonia continua a tuttauo alla Corte
di giorno in giorno di un differendo. La sua partenza
Il Sig. Canev. ^{del} Mosini Ambr Veneto Dimanes' incorniera verbo
adriano gli altri chiamato al Gran Visir de l'Affari de Despatch
hauendo mendi Teri deo parte di il suo Ser. ^o ha mandato ad
augurarsi il buon viaggio, et l'ha detto che de suoi negoziati
Il Sig. Ambr di Francia non ha più hauuto occas. di uiderlo
dopo l'ass. ^{me} uisita non hauendo mai arretata pretendendo d'esser
necessario più d'unora vltima di l'uua e parte de quello de
Fransiani con corrispondenza senza interualli più oltre
che ad. sig. ^o iuuar disubli. In questa Città è una
influenza grandissima di Sarthe accompagnato da qualche
Casi di peste che ogni giorno più si fa sentire come si seguito
nella Città de l'Ambr di Francia e l'è tendendo d'istanda
che cagiona qualche mortalità nel conuolare
C. ^o de l'Ambr di Francia e l'è tendendo d'istanda
molti de l'Ambr di Francia e l'è tendendo d'istanda
non spendo gradito la lontananza continua di l'Ambr di
qualche cagiona danno e roina di tutta questa Città alla
quale tutti eme patienti. ^o folla segre e rimetarsi alla
Nobilita de l'Ambr di Francia e l'è tendendo d'istanda
confermandomi sempre più con ogni ammetta e riverentia
D. N. S. Ser. ^{me}
Caleho di sig. di 11. mag. 1671
Die de Hamburg et obsequ.
Sinibaldo Fieschi.*

EK 3 İstanbul'daki Ceneviz büyükelçisi Agustino Durazzo'nun Hollanda gemilerinin Venedikliler tarafından kullanılarak Kandiye seferine götürülmeleri ile ilgili bilgileri içeren mektubu (ASG, Archivo Segreto, Mazzo 2171, 17 Eylül 1666)

ci porto in vicinanza di sudde Isola fatte e somiglia, e dopo —
tenuta un poco di consolon, sopra le convenienze di Schiava
le squadre dell'Armata Veneta, e stadiò a carico di fave 300 miglia
in più di Camino, partendo fuori della Candia, e non essendoci
stempo sicuri, risolti di Continuare la strada più diretta —
partendo om' il seugo, e la Morea; et in talguisa ci salcimo
indolenti nell'Arcipelago, senza il dragato, che nel porto della
Luna prese forza, e riprese dal Capo s.^{to} Angelo, nel Porto —
s. Nicolò, dove ci trattammo, sotto l'ultimo quarto della luna;
non è questo castello, o forte picolo di sorte alc.^{ta}, ma non tanto —
ripararono le guardie del paese di dare pratica alla navigazione,
senz'ord.^{to} del Preceditore, che il loro comand.^{te} si esibì, di procurare
con la fede, et istanza in iscritto del nostro capo, laonde senza
mobbiate col'alt.^{ta} di Ambasciera lo fece egli a titolo solent.^{to} di
posse far acqua, e dette le tre Naue, che si chiamarono sotto nome
di Quora di v. r. s. s. de. di Levante, e dette che la sic.^{ta} venuta
affettavamo. coherente alla domanda non parlò della pratica
questa si hebbe senza magg. formalità, con le convenienze —
veri, proche della mia gente, e quello di terra, di comprare, e
vendere vin freschi; fimoero trattando in esso porto tre Vascelli
cioè una tartana francese con vino, l'Armata Veneta, la Naue
di Pietro Martini per francese, l'uorno, con carico molto
relevante di Legumi, e mirre, e qualche impegno di la sua
parteggiare a mezzo, e l'ultimo si comparve la Naue svedese
d'Anders della squadra dell'Armata Veneta, che in n.^o di sette

Vascello allegrava sopra Le Crociere di Candia montata, di
 32. pezzi, e 200. persone, e comandata dal Capitano Pestoro —
 suddito di V. M. S. ^{due} Sov., come naturale della Bosnia; d'aver
 7to p' amorose nell'entrata in porto con lo standardo di S. Marco
 e dalle nre inalberato quello di V. M. S. ^{due} Sov., non si praticò z parte
 che il saluto, siccome in ogni caso, sarebbe convenuto alla nave
 Veneta darlo a noi? La prima, come più forti, ne mi parve oport.
 fare valore altrivi. La nra superiorità, fuorchè mandandole
 come si fecece La Lancia a bordo, z riconosce il Vascello, che
 vede molto a sud? Monello di vedersi sub. sopra il nro
 botafanti. nuovo d. f. ambasciato, e con partecellare de S. S. di riv.
 il S. Baccio ^{d'una}, mostra per la deustione, che profesa a V. M. S. ^{due} Sov.
 con z donno d'uffici verso il loro ambas., e trattenuo a pranzo
 con noi, ne debet commo. d'insend. molte partecellati dell'armata
 Veneta, che si rapportano nel foglio di nuovo, e profesa non aver
 stata sin'all'ora nella sua squadra nobrà alcuna dela nra
 nemica, e s'abat. e persi parlato, z anno patto del sercato —
 introduzione, che s'immaccati m^{to} vantaggioso, z la nra nazione —
 con sicurezza dunque, che il corpo principale dell'armata —
 Veneta, si brucia tra argentiera, e Mislo, scissimo nel far
 della Luna nuova a veg. seg. dall'Isola sud. del Serigo, e
 dopo un giorno di calma, ritornati i greci, e bramoriani
 a dispetto de quali in sei giorni, e oltantose notti, di continuo
 bodeggiare potemo bensì avanzare, sino al canale d'Anon —
 che sono 250. miglia di cammino, ma non oltre parlato, e cori

SUMMARY

From the early modern periods, Ottoman relations started with the city states of Venice and Genoese continued with France, England and the Netherlands in later periods. Over time, the capitulations given by the Ottomans to the European states where they traded further expanded their borders and contents. One of these states was Dutch who traded with the French and British flag in the Eastern Mediterranean in the 16th century. During this period, it was not possible for them to trade independently in Ottoman waters, but the situation started to change from the 17th century onwards. In fact, in a letter sent by Pietro Giustiniano, the envoy of the Genoese on Chios island, to central Genoa on March 1, 1612, he stated that the Dutch ambassador had arrived in Gallipoli with two armed frigates and then he would go to Istanbul to make a deal with the Ottomans, and that the French, British and Venetians were not content with this case and they did not want Dutch ships to enter these seas, which were under the Ottoman rule. The Dutch, who obtained their own concessions starting from the aforementioned date, began to use Ottoman ports, paying a lower 3% customs duty, such as the Britain.

The second half of the 17th century witnessed a long and fierce struggle between the Ottomans and the Venetians for Crete. As this struggle continued in the Eastern Mediterranean, while in Europe there was an ongoing war between the Britain and Dutch that began in 1665. In the Battle of Crete, the French, especially the Papal and Maltese states, supported the Venetians against the Ottomans. The Britain and Dutch continued their own struggles on the one hand, while on the other hand they monitored the events that had been taking place in the Eastern Mediterranean. The development and consequences of the war were directly concerning the struggle for dominance over the Eastern Mediterranean. Britain and Dutch were aware of the importance and vital function of Ottoman ports and Eastern Mediterranean waters at the point of hosting the struggle to dominate each other. As a matter of fact, Ottoman territory played an important role in the balance of European forces.

According to the information contained in the letters of Genoese Consul, it was noted that the Dutch were one of the most important guests of the Ottoman territories. This sojourn was concentrated in important Ottoman lands and port cities, especially in Istanbul and Izmir. One can notice that the Dutch were trying to carry out their activities both during the Battle of Crete and after the struggle. Although it was a neutral state in the interests of the war conditions, sometimes they helped the Ottomans and sometimes the European states. The relations between the Ottomans and the Dutch progressed in the direction of organizing piracy and trade North African and Mediterranean. This attitude of them was also directly reflected in the letters and reports of the Genoese consul.

According to the information provided by the consul letters, we find out clues at the point that the Dutch gave more importance to the commercial dimension in their relations with the Ottomans. Especially, the trade they tried to carry out especially through Izmir and Istanbul brought with it the competition with the European states of the period.

Although the Battle of Crete affected adversely its economic activities that focused on Izmir, they were trying to sustain their trade in order to redress this situation after the war. In addition to Izmir and Istanbul, the ports of Iskenderun and Cyprus also seemed to be important centers for the Dutch.

Although consul letters focused on the Dutch commercial activities, they also mentioned issues that occurred during these activities. Dutch merchants were sued for commercial disputes and the difficulties they experienced due to the payments made by their representatives in the Ottoman lands had found itself in the documents. They were also exposed to incidents such as epidemics, etc. In addition to this, information about what happened to the ambassadors and consuls was mentioned, as well as political information about their diplomatic functions and their relations with other states and the Ottomans. Genoese ambassadors and consuls in Izmir and Istanbul had followed the relations between the Ottomans and other British, Venice, France consuls and the Dutch consulate through their letters. It has been clearly put forward that the most important issues that Dutch ambassadors and merchants emphasized on bilateral relations were the sustainability of the trade focused on the Ottoman lands, especially the port cities.

An important conclusion from the above-mentioned information was that this situation was reversed between 1672 and 1678, although the Dutch sailors were highly active in the Battle of Crete. As a matter of fact, the Dutch, who were not directly involved in the struggle and had an independent position in the Battle of Crete, did not hesitate to help both the Ottomans and the Venetians. However, they had to be cautious because of the need for ships caused by the Dutch-French war that took place in the ensuing years. The situation between being in a war and being indirectly seems to be very decisive in this context.

The information we are trying to provide in this study was based on the letters of the consuls named, Pompeo Giustiniani, Durazzo, Agostino Spinola Sinibaldo Fieschi and Garibaldo, Ottavio Doria, Giovanni Luigi Gentile and Luigi Cartabono who lived in the Istanbul and Izmir in the second half of the 17th century. Dutch merchants rather actively used the Ottoman ports, mainly Istanbul and Izmir, especially during the Crete War. Indeed, the activities of Dutch merchants, named Isaach de Bois, Bartogliati and Gabatto, confirmed this. Although we can increase the number of such cases, an evaluation will be made on some examples that illuminate the entire picture.